ABORDAREA TEXTUALĂ A TRADUCERII ÎN VIZIUNEA LUI EUGENIU COŞERIU

LUDMILA ZBANŢ, CRISTINA ZBANŢ*

Traductologia ca ştiinţă a cunoscut în istoria sa multiple abordări şi viziuni, deseori polarizate. Una dintre metodele aplicate în cadrul acestei ştiinţe o constituie interpretarea traducerii drept o activitate textuală, centrată nu pe cuvânt, ca unitate de traducere, ci pe text. Tocmai din aceste motive, traductologia modernă este puternic influenţată de rezultatele studiilor de lingvistică a textului, căci produsul unei traduceri este un text sau un discurs în limba-ţintă, iar corespondenţa dintre textul/discursul-ţintă şi textul/discursul-sursă este apreciată conform unor criterii cum ar fi echivalenţa mesajului, respectarea coerenţei şi coeziunii, a raportului dintre informaţia explicită vs informaţia implicită etc.

Numeroşi cercetători contemporani s-au referit la modul de analiză a procesului de traducere dintr-o perspectivă comunicativă, semantică, pragmatică etc. Eugeniu Coşeriu rămâne în actualitatea traductologică graţie viziunii sale asupra modului de transpunere a semnificaţiilor dintr-o dimensiune cultural-lingvistică în alta, codimensionate cu realitatea extralingvistică. Un loc aparte în abordarea coşeriană a problemelor limbii îi revine schimbării lingvistice, considerată ca o „*facere, producere a limbii* [subl. a.]" (Coşeriu 2009: 321) la diferite stadii ale limbii ca produs, schimbarea lingvistică realizându-se „*într-o* limbă sau *în* limbi [subl. a.]" (Coşeriu 2009: 322).

În numeroase studii cu referire la problemele lingvisticii generale (între care Coseriu 1977; Косериу 1989), Eugeniu Coşeriu nu ezită să argumenteze unele poziţii teoretice ce înglobează dimensiunea traducerii, corelate cu modul de abordare a limbajului, ca instrument care asigură o activitate complexă de comunicare. Particularitatea respectivului act de limbaj porneşte de la premisa că traducătorul nu este liber în determinarea conţinutului discursului său, unul impus de original.

Analiza viziunii coşeriene despre traductologie necesită o codimensionare, mai întâi de toate, cu problematica universaliilor limbajului. Până în secolul al XIX-lea, universaliile,

* Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău, str. Kogălniceanu, nr. 65, Republica Moldova.

ALIL, t. LI, 2011, Bucureşti, p. 427–436

BDD-A1250 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-11-17 22:52:41 UTC)

ca atare, s-au aflat în centrul studiilor filozofice, sprijinindu-se pe recunoaşterea *a priori* a identităţii spiritului, a unicităţii gândirii şi a universalităţii logice (Mounin 1963: 196). La rândul ei, lingvistica s-a constituit ca ştiinţă printr-o mişcare opusă, bazându-se pe analiza specificului fiecărei limbi.

Ideile despre universalii au constituit dintotdeauna un subiect central al teoriei traducerii. S-a conturat tendinţa de a aduce argumente întru susţinerea posibilităţii unei comunicări interlingvistice şi interculturale, realizate prin traduceri, în pofida diferenţelor tranşante între limbi care se datorează eterogenităţii sistemelor lingvistice respective. Există şi condiţii de ordin social care influenţează permanent evoluţia limbilor[1].

Teoria traducerii trebuie să ţină cont de tendinţele existente în funcţionarea limbilor omenirii. Pe de o parte, stabilirea unor caracteristici comune pentru limbi oferă argumente suplimentare în favoarea traductibilităţii (problema posibilităţii vs. imposibilităţii traducerii a constituit permanent subiectul unor dezbateri teoretice aprinse), iar, pe de altă parte, evidenţierea universaliilor la nivel de limbi înrudite sau la unul general ar contribui la facilitarea operaţiei de traducere propriu-zise.

Eugeniu Coşeriu examinează problema universaliilor în binomul *universaliile limbajului* (proprietăţi ale limbajului însuşi, care pot fi stabilite şi identificate de către lingvistică) – *universaliile lingvisticii* (proprietăţi ale lingvisticii, care se justifică doar la acest nivel prin exigenţe de ordin intern ale lingvisticii ca ştiinţă) (Coşeriu 2009: 89). Înţelegem că, pentru o teorie a traducerii, contează, în special, universaliile limbajului, căci ele contribuie la soluţionarea diferitelor probleme de traductologie.

Lingvistul Coşeriu distinge, în raport cu înţelesul logic, cinci tipuri de universalii: trei tipuri primare şi două secundare, respectiv, cele primare: *universaliile posibile*, *universaliile esenţiale*, *universaliile empirice* şi cele secundare: prima din universaliile secundare derivă din combinarea posibilităţii şi generalităţii şi constituie *universaliile selective*, cealaltă – din combinarea posibilităţii cu necesitatea, constituind *universaliile implicative* (implicaţiile) (Coşeriu 2009: 75–76).

Dacă ar fi să examinăm tipurile de universalii propuse de Eugeniu Coşeriu din perspectiva traductologiei, ne-am convinge că fiecare dintre ele se înscrie perfect în analiza procesului de traducere.

[1] Să nu uităm de faptul că perioada actuală a evoluţiei umanităţii este marcată de tendinţe de globalizare şi de mondializare. Această constatare este valabilă şi pentru limbile lumii, ceea ce presupune ştergerea treptată a deosebirilor între limbi sau chiar dispariţia unor limbi. Numeroşi cercetători se pronunţă insistent asupra necesităţii protejării limbilor pe cale de dispariţie. Anul 2008 a fost declarat de UNESCO anul internaţional al limbilor, iar în documentele care explicau această alegere au fost aduse nişte statistici îngrijorătoare: procesul de globalizare duce la ameninţarea elementelor ce contribuie la diversitatea culturală; peste 50 % din cele aproape 7000 de limbi vorbite în lumea întreagă sunt pe cale de dispariţie peste câteva generaţii, iar 96% din aceste limbi sunt vorbite doar de 4% din populaţia globului (cf. *** *2008 – Anul internaţional al limbilor*).

BDD-A1250 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-11-17 22:52:41 UTC)

Universaliile posibile sau conceptuale valorifică dimensiunea universală a limbajului, fără a face referinţă la anumite limbi particulare. În cazul traducerii, aceste universalii contribuie la crearea bazei conceptuale a transferului informaţiei dintr-o limbă în alta.

Universaliile esenţiale întregesc procesul respectiv, căci, după cum afirmă Eugeniu Coşeriu, „acestea se deduc din conceptele înseşi de „limbaj" şi de „limbă" – în sensul că sunt elemente constitutive sau consecinţe necesare în mod raţional ale elementelor constitutive ale acestor concepte" (Coşeriu 2009: 78). Fiind, în esenţă, universalii generice, universaliile esenţiale contribuie la selectarea echivalenţelor în procesul traducerii, atunci când apare necesitatea de a alege nişte corespondenţe de ordin lexical (de exemplu, pentru traducerea realităţilor socioculturale), gramatical (traducătorul se regăseşte în faţa unor structuri gramaticale pentru care nu există forme consacrate în limba-ţintă) sau, mai ales, stilistic.

E. Coşeriu este de părere că *universaliile empirice* nu funcţionează la modul absolut, ci doar în limbile în care au fost atestate, fiind ipotetic posibile şi pentru alte limbi. Anume acest tip de universalii explică interferenţele intenţionate sau accidentale care apar în procesul traducerii şi tendinţa de a pune în circulaţie, în limba-ţintă, nişte forme şi structuri care nu-i sunt caracteristice (amintim, de exemplu, împrumuturile lexicale şi structurale din limba engleză, care sunt utilizate tot mai larg în diferite limbi).

Universaliile selective sunt centrate pe trăsăturile distinctive ale limbilor umanităţii, aplicate la toate nivelurile de analiză şi valabile într-un moment determinat al istoriei. Ele fac posibilă elaborarea unei liste a celor mai frecvente caracteristici semantice, fapt nelipsit de interes pentru teoria şi practica traducerii, mai ales atunci când este vorba despre traducerea unor texte din perioade istorice mai vechi (de exemplu, din franceza veche).

Universaliile implicative pot avea un caracter teoretic sau empiric (Coşeriu 2009: 84). În procesul traducerii ele ar putea contribui la alegerea echivalenţelor între limbile în traducere.

Eugeniu Coşeriu distinge în limbaj trei niveluri: *nivelul universal* al activităţii vorbirii, *nivelul istoric* al limbilor şi *nivelul particular* al discursului (sau al textului), iar universaliile lingvistice pot aparţine oricărui din aceste niveluri (Coşeriu 2009: 85). Lingvistul pune în valoare condiţia diferenţierii *universaliilor limbajului* de *universaliile limbii*, categorii conceptuale confundate deseori. Toate universaliile limbilor sunt şi universalii ale limbajului, întrucât limbile funcţionează ca nişte niveluri ale limbajului, dar nu şi invers, căci universaliile limbajului pot fi şi universalii ale activităţii vorbirii sau universalii ale textului.

Insistând asupra necesităţii de a pune în valoare raportul dintre limbaj şi contextul social, Coşeriu apreciază că *nu există o transpunere directă de la semnificaţiile limbii-sursă către semnificaţiile limbii-ţintă*, elementul comun regăsindu-se în desemnatul extralingvistic (Coşeriu 2009: 132). Afirmaţia citată explicitează opinia profesorului despre cele două etape prin care se articulează orice operaţie de traducere:

– o etapă „semasiologică", care localizează problemele semantice, sintactice, textuale la nivelul textului sursă, fiind „«des-compunere prin limbaj» (*Entsprachlichung*)" (Coşeriu

BDD-A1250 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-11-17 22:52:41 UTC)

2009: 132), ceea ce corespunde în teoriile interpretative sau semantice ale traducologiei cu deverbalizarea informaţiei din original;

– o etapă „onomasiologică”, care soluţionează problemele în dimensiunea metatextuală, fiind o „«re-compunere prin limbaj» (*Versprachlichung*)” (Coşeriu 2009: 132), adică este vorba despre reverbalizarea informaţiei în limba-ţintă prin intermediul unui text (în traducerea scrisă) sau al unui discurs (în traducerea orală). Traducerea este condiţionată de depăşirea dimensiunilor semasiologice şi onomasiologice şi de includerea sensului.

Pe lângă traducerea propriu-zisă, Eugeniu Coşeriu mai deosebeşte *transcodarea* şi *transpoziţia*.

Transcodarea se aplică în cazul traducerilor tehnice, cu o pondere importantă a unui lexic primar, relativ univoc, constituit din termeni tehnici şi ştiinţifici. Este vorba despre un tip de semne lingvistice ce corespund „unor tipuri de desemnare unice şi omogene […], «univoce» în sensul logic al termenului” (Coşeriu 2009: 270). Specificul termenilor constă în relaţiile biunivoce dintre semnificare şi desemnare, ceea ce permite trecerea directă de la semnificatul într-o limbă la semnificatul în altă limbă. Univocitatea lexicului primar (a termenilor) constituie principiul de bază în structurarea terminologiilor şi nomenclaturilor.

Transpoziţia presupune o analiză semasiologică şi onomasiologică şi este utilizată atunci când traducerea propriu-zisă nu este posibilă din motive că, în limba-ţintă, lipseşte conceptul respectiv şi unitate lingvistică corespunzătoare. În aceste situaţii traducătorul recurge fie la împrumut, fie la calc.

În lucrarea *Omul şi limbajul său*, Eugeniu Coşeriu revine la o idee pe care o regăsim, sub o formă sau alta, în mai multe din scrierile savantului: „La rândul său, traducerea priveşte direct nivelul discursului şi nu nivelul unei anume limbi (*numai textele sunt traduse*) [subl. n.] şi este legată, de aceea, de distincţia *desemnare/semnificaţie/sens* [subl. a.]” (Coşeriu 2009: 314–315). Eugeniu Coşeriu valorifică prin această afirmaţie importanţa conţinutului, a sensului în procesul de traducere, idee promovată şi de reprezentanţii „Şcolii Sensului” de la ESIT (Şcoala Superioară de Traducători şi Interpreţi), Paris: D. Seleskovitch, M. Lederer, J. Delisle ş.a. Se cere precizat că noţiunea de text în viziunea lui Eugeniu Coseriu este sinonimică, mai ales, cu cea de discurs.

Separarea noţiunilor *desemnare/semnificaţie/sens* se face pentru a distinge trei tipuri de conţinuturi, cărora le corespund, respectiv, trei niveluri ale limbajului. Semnificaţiile sunt nişte instrumente ce contribuie la stabilirea desemnărilor, iar acestea din urmă raportează semnele lingvistice actualizate în text la obiecte, la fapte şi la reprezentări mentale.

Eugeniu Coşeriu examinează traducerile prin transformările ce au loc la nivelul structurilor „de adâncime”, în urma utilizării tehnicilor de parafrazare care produc „sinonime cognitive” şi nu sinonime lingvistice (Coşeriu 2009: 105). Prin structura de adâncime se înţelege „structura semantică a relaţiilor sintactice, care nu coincide cu relaţiile din lanţul vorbirii (care, pe de altă parte, fiind liniar, este o «ordonare», nu o «structură»), acea structură este, evident, o universalie a limbajului”; este vorba despre „o echivalenţă

BDD-A1250 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-11-17 22:52:41 UTC)

extralingvistică, la nivel de *desemnare* [subl. a.], şi «adâncimea» limbilor nu depăşeşte structura semnificării" (Coşeriu 2009: 97–98).

E. Coşeriu susţine că, „din punctul de vedere al desemnării, o traducere în altă limbă este tot o «parafrazare»[2]; iar o parafrazare în aceeaşi limbă nu este altceva decât o traducere «internă»" (Coşeriu 2009: 105)[3]. Astfel, Coşeriu pune în valoare importanţa relaţiilor de desemnare şi nu a funcţiilor semantice ale limbilor, iar notarea simbolică diferită, aplicată structurilor de adâncime, nu este deloc mai puţin relevantă.

Un alt punct comun pentru lingvistică şi pentru traducere îl constituie raportul *realitate* vs. *limbi*. În curentele din lingvistica modernă întâlnim variate atitudini faţă de acest aspect al comunicării. Opiniile oscilează, pornind, pe de o parte, de la acceptarea faptului că limbile desemnează în mod particular realitatea identică, ceea ce ar părea să creeze nişte obstacole impenetrabile pentru operaţia de traducere. Dar, condiţia că realitatea desemnată nu aparţine limbajului, permite acceptarea ei drept punct de referinţă pentru orice cercetare semantică a limbajului, inclusiv în procesul traducerii, şi face posibilă depăşirea problemelor de ordin lingvistic în procesul de transfer al informaţiei dintr-o dimensiune socioculturală în alta.

Lingvistul Coşeriu conchide: „[…] raportarea la realitate (sau la «conţinutul gândirii») este indispensabilă în traducere, în învăţarea limbilor şi în comparaţia semantică dintre limbi. În traducere nu se trece de la o limbă L_1 la o limbă L_2 în mod direct – ceea ce, în plus, nici nu ar fi posibil, deoarece semnificatele, în măsura în care aparţin unei limbi determinate, nu sunt «traductibile» –, ci doar prin intermediul planului R [al *realităţii*, n.n.]: într-adevăr, *traducerea înseamnă a desemna prin intermediul funcţiilor semantice ale L_2 aceleaşi «realităţi» care, într-un text determinat, sunt desemnate prin funcţii semantice ale L_1* [subl. n.]" (Coşeriu 2009: 107).

Existenţa numeroaselor traduceri demonstrează că deseori diferite limbi desemnează în mod identic sau aproape identic aceeaşi realitate. Exemplele care confirmă poziţia dată sunt numeroase, fiind fondate, mai ales, pe comunitatea socioculturală ce s-a constituit în evoluţia unor societăţi şi a limbilor vehiculate de ele.

Traducerea este în esenţă dinamică şi depinde de situaţia de comunicare. Astfel, este clar că, atunci când traducem, operăm cu dimensiunea discursivă, concretă şi nu cu cea statică şi abstractă. Limbajul este instrumentul de transformare a lucrurilor în semnificaţii „pentru a le aduce în corelaţie reciprocă, pentru a le analiza şi a le «segmenta», adică pentru a dialoga despre ele în cadrul co-existenţei umane" (Coşeriu 2009: 131). În vorbire se afirmă „ceva despre faptul de a fi al lucrurilor, şi acest fapt de a fi este analizat, explicitat şi reprezentat în mod diferenţiat, adică aşa cum apare şi se înfăţişează el în şi faţă de lucruri",

[2] Roman Jakobson califică drept internă o *traducere interlingvală*, sau schimbarea semnelor verbale ale unei limbi prin semnele verbale ale altei limbi.

[3] În terminologia aplicată de Jakobson – *traducere intralingvală*, adică schimbarea semnelor verbale ale unei limbi prin alte semne ale aceleiaşi limbi.

BDD-A1250 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-11-17 22:52:41 UTC)

mai ales că „vorbim nu doar cu ajutorul semnificaţiilor, ci, dimpotrivă, şi cu ajutorul cunoaşterii lucrurilor, precum şi în anumite condiţii, definite contextual şi situaţional. O serie întreagă de fenomene ale utilizării limbajului *sunt strâns legate de cunoaşterea lucrurilor, atât în vorbire, cât şi în interpretarea celor spuse* [subl. n.]" (Coşeriu 2009: 131).

Cunoaşterea lucrurilor este o condiţie a calităţii comunicării, valabilă atât pentru comunicarea în limba maternă, cât şi (mai ales) pentru comunicarea interlingvală. Un traducător trebuie să cunoască esenţa lucrurilor în limbile pe care le utilizează, să le interpreteze în spiritul limbii respective şi să le adapteze la situaţia de comunicare (situaţional, temporal, social etc.), „căci actul de a traduce nu este altceva decât o vorbire, cu un conţinut virtual identic, în două limbi diferite. *Nu traducem limbi, ci vorbiri şi afirmaţii, nu traducem ceea ce o limbă dată ca atare spune, ci ceea ce se spune cu acea limbă, nu traducem deci semnificaţii, ci, în principiu, traducem ceea ce este desemnat cu ajutorul semnificaţiilor* [subl. n.]. Semnificaţiile sunt un instrument şi nu un obiect al traducerii, tot aşa cum sunt un instrument şi un obiect al vorbirii" (Coşeriu 2009: 131–132). Astfel Eugeniu Coşeriu reconfirmă rolul dimensiunii pragmatice într-o traducere, care presupune operarea acesteia la nivelul vorbirii (dinamic) şi nu la cel al limbii (static). Traducerea este un act complex de comunicare şi necesită o examinare atentă la diferite niveluri.

În procesul de analiză a traducerilor romanului *Мастер и Маргарита*, scris de M. Bulgakov, am atras atenţia la alegerile făcute de traducători în cazurile lexicului marcat de un specific sociocultural.

„– Дайте нарзану, – попросил Берлиоз" (Булгаков 1988: 12);
„– Donnez-moi de l'eau de Narzan, demanda Berlioz […]" (Bulgakov 2008: 25);
„– Apă minerală, vă rog, ceru Berlioz" (Bulgacov 1991: 12);
„– Daţi-mi narzan, ceru Berlioz" (Bulgakov 2006: 8);
„– Apă minerală Narzan, ceru Berlioz" (Bulgakov 2007: 10);
„«Narsan bitte», sagte Berlioz" (Bulgakow 2006: 12);
„«Give us a seltzer», Berlioz asked" (Bulgakov 1997: 13).

În seria de exemple de mai sus putem depista echivalenţe interlingvale mai mult sau mai puţin reuşite. Dacă am aplica viziunile traductologice ale lui Eugeniu Coşeriu la traducerea lexemului *нарзан* în exemplele citate, ar trebui să determinăm, mai întâi de toate, ce este desemnat prin această unitate. Alegerea corespondenţelor interlingvale depinde de cunoştinţele de limbă şi de cele enciclopedice ale traducătorilor. *Нарзан* desemnează un fel de apă minerală, ceea ce este explicitat în măsuri diferite în traducerea în limba franceză (*de l'eau de Narzan*) şi în două versiuni în română (*Apă minerală; Apă minerală Narzan*). În alte variante se dă preferinţă împrumutului direct: *Daţi-mi narzan; Narsan bitte*, sau se foloseşte un tip de băutură asemănătoare, cunoscută destinatarilor traducerii în limba engleză: *Give us a seltzer*.

Într-o altă serie de exemple este vorba despre traducerea unităţilor de măsură:

„Гражданин ростом в сажень, но в плечах узок, худ неимоверно […]" (Булгаков 1988: 13);

BDD-A1250 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-11-17 22:52:41 UTC)

«Ledit citoyen était d'une taille gigantesque – près de sept pieds – mais étroit d'épaules et incroyablement maigre» (Bulgakov 2008: 25);
„Deşi înalt de un stânjen, era îngust în umeri, nemaipomenit de slab […]" (Bulgacov 1991: 12);
„Nalt de un stânjen, cetăţeanul era însă îngust în spete, nemaipomenit de slab […]" (Bulgakov 2006: 8–9);
„Individul, înalt cam de un stânjen, dar neverosimil de sfrijit […]" (Bulgakov 2007: 10);
«Er war über zwei Meter groß, aber schmal in den Schultern, unsäglich mager […]» (Bulgakow 2006: 13);
"A citizen seven feet tall, but narrow in the shoulders, unbelievably thin […]" (Bulgakov 1997: 8).

În toate exemplele este vorba despre utilizarea unor unităţi speciale care corespund sistemului de măsurare a lungimii sau înălţimii în societăţile respective (*сажень - près de sept pieds – de un stânjen – über zwei Meter groß – seven feet tall*) şi desemnează o persoană destul de înaltă.

Există situaţii în care traducătorilor nu le este suficient spaţiul textului tradus, căci unele realităţi incluse în original necesită o detaliere mai aprofundată. În acest scop se recurge la dimensiunea paratextuală, în care informaţia suplimentară este prezentată sub forma unor notiţe explicative de subsol sau la sfârşitul cărţii.

„– Взять бы этого Канта, да за такие доказательства года на три в Соловки!" (Булгаков 1988: 18);
«– Votre Kant, avec ses preuves, je l'enverrais pour trois ans aux îles Solovki[2], moi!» (Bulgakov 2008: 33);
Notă de subsol: 2. Situées dans la mer Blanche, elles sont le site d'un célèbre monastère. Durant la période soviétique lieu de détention particulièrement redouté.
„– Pentru argumentele lui, Kant ăsta ar merita băgat pe vreo trei ani la Solovki!" (Bulgacov 1991: 17) (se recurge la împrumut);
„D'apoi să-l iei pe Kant acesta şi să-l înfunzi pentru aşa dovezi pe vreo trei ani la Solovki!" (Bulgakov 2006: 15) (se recurge la împrumut);
„Pentru asemenea dovezi, Kant al vostru ar trebui umflat şi priponit preţ de vreo trei ani în Solovki!" (Bulgakov 2007: 17) (se recurge la împrumut);
«Für solche Beweise müsste man den Kant drei Jahre nach Solowki verbannen!» (Bulgakow 2006: 19) (se recurge la împrumut);
"They ought to take this Kant and give him a three-year stretch in Solovki[22] for such proofs!" (Bulgakov 1997: 13).
Nota editorului 22. Solovki: A casual name for the "Solovetsky Special Purpose Camps" located on the site of a former monastery on the Solovetsky Islands in the White Sea. They were of especially terrible renown during the thirties. The last prisoners were loaded on a barge and drowned in the White Sea in 1959, p. 398.

Notele de subsol sunt utilizate pentru a „egala" într-o anumită măsură „cunoaşterea lumii" traducătorului, bazată pe informaţiile enciclopedice şi socioculturale, acumulate în procesul traducerii, şi „cunoaşterea lumii originalului" de către destinatarii traducerii, graţie

BDD-A1250 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-11-17 22:52:41 UTC)

unui volum suplimentar de informaţii, care contribuie, de obicei, la o mai bună înţelegere a textului tradus.

Efectele comunicative produse, de exemplu, de unele proverbe, considerate drept o concentrare a înţelepciunii umane, şi traducerea lor servesc la fel drept probe convingătoare ale poziţiilor teoretice enunţate de Eugeniu Coşeriu. Proverbele constituie nişte microtexte care reunesc un material cultural variat şi generează deseori dificultăţi enorme în procesul traducerii anume din cauza apartenenţei lor la culturi concrete.

Traducătorul caută echivalenţele interlingvale cât mai apropiate din punctul de vedere al semnificaţiei şi al funcţionării contextuale (atunci când această alegere este posibilă) sau recurge la alte procedee de traducere indirectă (adaptare, modulare) pentru a transmite mesajul din original. Reuşita alegerii depinde, în mare măsură, de capacitatea traducătorului de a cunoaşte şi de a interpreta corect lucrurile în limba sursă şi de a le adapta la realitatea limbii-ţintă.

Proverbele se înscriu, de obicei, într-o structură socială sau antropologică şi pot fi interpretate doar ţinând cont de aceste dimensiuni. În exemplele de mai jos, proverbele în limba franceză conţin informaţii despre cultura şi societatea care le-au generat, oferind elemente ce permit uneori determinarea aproximativă a perioadei creării lor. O primă constatare este că, fiind comparate cu echivalenţele în limba română, proverbele în limba franceză au un caracter mai concret, mai transparent. De pildă, în cazul perechii *A tout seigneur tout honneur/Fiecăruia ce i se cuvine*, putem presupune că proverbul în franceză îşi are originea în perioada Evului Mediu, căci se utilizează lexemul *seigneur*, care desemnează *un proprietar feudal, o persoană nobilă de rang înalt*. În limba română înregistrăm o generalizare a informaţiei prin folosirea pronumelui nehotărât *fiecăruia*. Noţiunea de *honneur*, cu o conotaţie nobilă, este generalizată în versiunea română prin *ce i se cuvine*, care nu presupune neapărat o calitate pozitivă. Astfel, proverbul în limba română nu oferă informaţii despre o anumită perioadă istorică sau despre calităţi concrete. O constatare asemănătoare o facem în cazul proverbului *A méchant cheval bon éperon/ La cal nărăvit, pinten ascuţit.* Elementele-cheie ale proverbului în limba franceză, *cheval* (cal) şi *éperon* (pinten), aparţin culturii cavalereşti din Evul Mediu, iar în limba română acest specific dispare.

Proverbul *Filler à l'anglaise/ A pleca pe furiş; a o şterge englezeşte* este bine cunoscut şi utilizat frecvent în conversaţiile la diferite niveluri, dar originea lui se trage din condiţii deloc nobile. Se consideră că expresia ar proveni de la verbul 'anglaiser' din franceză veche, utilizat în locul lui 'voler' – 'a fura', iar expresia ar fi fost folosită pentru a descrie modul discret în care un hoţ părăseşte locul crimei, ceea ce a generat o altă expresie analogică „partir comme un voleur"[4]. Dacă un traducător nu cunoaşte aceste lucruri, el riscă să comită erori în transpunerea mesajului din original, căci nu este vorba despre o simplă operare cu unităţile limbii.

[4] Cf. http://www.linternaute.com/expression/langue-francaise/72/filer-a-l-anglaise/.

BDD-A1250 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-11-17 22:52:41 UTC)

Traducătorul (în funcţia de locutor în actul de limbaj) actualizează un anumit sens în activitatea de mediere interculturală şi interlingvală, iar interlocutorul său îl reconstituie, pornind de la materia textuală furnizată de traducător. Ambele părţi operează cu un anumit nivel de cunoştinţe, care necesită capacităţi de creativitate inerente tuturor formelor culturii. Astfel sunt puse în circuit constant operaţiile de comprehensiune şi de creativitate, în primul rând, de către traducător, apoi de destinatarul traducerii, iar partea materială a acestui circuit este asigurată de text (în cazul traducerii scrise) sau de discurs (în cazul traducerii orale).

Conchidem că abordarea problematicii traducerii prin prisma teoriei limbajului i-a permis lui E. Coşeriu să evite principala piedică în reflecţiile asupra transferului informaţiei dintr-un spaţiu sociocultural în altul, oferind traductologilor instrumentarul necesar pentru a promova codimensionarea situaţională şi dinamică a traducerii, care nu se limitează la o simplă operare cu limbile, ci presupune o viziune globală şi coerentă a acestei activităţi, condiţionate de realitatea extralingvistică şi de receptarea ei în diferite societăţi şi culturi.

BIBLIOGRAFIE

a) Literatură de specialitate

*** *2008 – Anul internaţional al limbilor*, http://www.cnr-unesco.ro/ro/articol.php?id=28 (accesat 17.07.2011).

Coseriu 1977 = Eugenio Coseriu, *Traduccion y novedad en la ciencia del lenguaje*, Madrid.

Coşeriu 2009 = Eugeniu Coşeriu, *Omul şi limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii şi lingvistică generală*, antologie, argument şi note de Dorel Fînaru, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

Mounin 1963 = Georges Mounin, *Les problèmes théoriques de la traduction*, Paris, Gallimard.

Косериу 1989 = Э. Косериу, *Контрастивная лингвистика и перевод: их соотношение*, Москва, с. 63–81, http://www.classes.ru/grammar/166.new-in-linguistics-25/source/worddocuments/4.htm (accesat 17.09.2011).

Якобсон 1978 = Роман Якобсон, *О лингвистических аспектах перевода*, „Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике", Москва, с. 16–24 (accesat 17.07.2011).

http://sprach-insel.com/index.php?option=com_content&task=view&id=53&Itemid=61 (accesat 17.07.2011).

http://www.linternaute.com/expression/langue-francaise/72/filer-a-l-anglaise/ (accesat 17.07.2011).

b) Surse

Bulgacov 1991 = M. Bulgacov, *Maestrul şi Margareta*, traducere în română de Natalia Radovici, Chişinău, Hyperion.

Bulgakov 1997 = M. Bulgakov, *The Master and Margarita*, traducere în engleză de Richard Pevear, Larissa Volokhonsky, New York, Pinguin Books.

Bulgakov 2006 = M. Bulgakov, *Maestrul şi Margarita*, traducere în română de Vsevolod Ciornei, Chişinău, Cartier.

Bulgakov 2007 = M. Bulgakov, *Maestrul şi Margareta*, traducere în română de Ion Covaci, Bucureşti, Humanitas, Fiction.

BDD-A1250 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-11-17 22:52:41 UTC)

Bulgakov 2008 = M. Bulgakov, *Le Maître et Marguerite*, traducere în franceză de C. Ligny, Paris, Robert Lafont.
Bulgakow 2006 = M. Bulgakow, Der Meister und Margarita, traducere în germană de T. Reschke, München, Luchterhand Literaturvlg.
Булгаков 1988 = М. Булгаков, *Избранное*, Москва, Художественная литература.

EUGENIO COSERIU'S VIEW ON TEXTUAL APPROACH OF TRANSLATION

ABSTRACT

The paper under consideration focuses on the views of Professor Eugenio Coseriu regarding the aspects of both: translation and traductology. The success or failure of a translation is fully determined by the universal character of the language. Tackling the pressing problem of translation in the framework of the theory of the language, Professor Coseriu managed to avoid the main barrier when transferring the data from one socio-cultural space into the other, thus, offering the traductologists the necessary tools in promoting the co-dimensioning of the situational translation alongside with the dynamic one. Coseriu highlights the translation as a complex means of global and coherent approach to dealing with languages, being influenced by two important factors: the extralinguistic reality and the essential feature of its intercepting in various societies and cultures.

Key-words: *Eugenio Coseriu*, *interlingual communication*, *creativity*, *intercultural mediation*, *extralinguistic reality*, *textual*, *translation*, *transcoding*, *transposition*, *traductology*, *universalies*.

BDD-A1250 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-11-17 22:52:41 UTC)